

ibni arabi

kimi seviyorsan, herkesin yüzünde onu görürsün

Vahdet-i vücüt felsefesi

DESTEK YAYINLARI: 1260

FELSEFE: 26

İBNİ ARABİ / KİMİ SEVİYORSAN, HERKESİN YÜZÜNDE ONU GÖRÜRSÜN

Yayıma Hazırlayan: Ferhat Atik

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevini yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Yelda Cumalhoğlu

Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun

Felsefe Serisi Yayın Koordinatörü: Özlem Küskü

Son Okuma: Devrim Yalkut

Kapak Tasarım: İlknur Muştu

Sayfa Düzeni: Cansu Poroy

Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak - Mesud Topal

Destek Yayınları: Nisan 2020 (2.000 Adet)

3.-4. Baskı: Mayıs 2020

5.-7. Baskı: Temmuz 2020

8. Baskı: Ekim 2020

9. Baskı: Kasım 2020

10.-11. Baskı: Şubat 2021

Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-605-311-802-2

© Destek Yayınları

Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul

Tel. (0) 212 252 22 42

Faks: (0) 212 252 22 43

www.destekdukkani.com

info@destekyayinlari.com

facebook.com/DestekYayinevi

twitter.com/destekyayinlari

instagram.com/destekyayinlari

Deniz Ofset – Çetin Koçak

Sertifika No. 48625

Maltepe Mahallesi

Hastane Yolu Sokak No. 1/6

Zeytinburnu / İstanbul

ibni arabi

kimi seviyorsan, herkesin yüzünde onu görürsün

Vahdet-i vücüt felsefesi

Yayıma Hazırlayan: Ferhat Atik

İbni Arabi Kimdir?

Muhyiddin İbni Arabi, 1165 yılında İspanya'nın güney kesiminde yer alan Mursiye kentinde doğdu. Henüz 8 yaşındayken ilk hatıralarını geride bırakıp ailesi ile birlikte İşbiliye'ye (bugünkü Sevilla) gitti.

Ailesi Tayy kabilesine mensuptu ve Arap kökenliydi. Muhyiddin İbni Arabi ilk eğitimini bu şehirde alırken, ailesinde tasavvuf temelli bilgilere sahip olan büyüklerinden de eğitimler almaktaydı. Eğitim almaya ve bilgiye ulaşmaya duyduğu arzu etrafındakiler tarafından daha çocuk yaşlardayken keşfedildi.

Eğitimi esnasında erken yaşta ibadet ve zikir ile meşgul olmak üzere yalnız başına uzun bir zaman geçirdi. İslam dininde "halvet" olarak bilinen bu uygulama sonrasında Arabi, kendi içsel yolculuğunda yeni anlamlar yakaladı.

Sorgulayıcı kişiliği, İslam'ı da sorgulamasını sağladı. Arabi, edindiği hiçbir bilgiyi, deneyimlemeden ve

üzerinde akıl yürütmeden kabul etmeyen bir ilim insanı olma yolundaydı.

Eğitimlerinin ardından Endülüs'ten ayrılan Arabi, meselenin derinine inmeye kararlı bir şekilde, Şam, Bağdat ve Mekke'ye giderek, orada bulunan tanınmış âlim ve şeyhlerle görüştü. 1182'de İbni Rüşd ile görüşmesini eserlerine de yansıtan Arabi, Rüşd'den aldığı ilhamla daha da derin bilgiler edinmeyi arzu ettiği bu yıllarda henüz çok gençti ama etrafındakilerce zekâsı ve bilgisi kabul edilmişti.

Arabi'nin yolu Şeyh Şekkaz ile kesiştiğinde, yolculuğunun yeni bir boyutu olacağını anlamıştı. Şems-i Tebrizi, Rumi için ne ise, Şekkaz da Arabi için o olacaktı. Allah sevgisini çocuk yaşta alan ve uzun uzun secde eden Şekkaz ölene kadar, Muhyiddin İbni Arabi ile sohbeta devam edecekti. Birçok şeyhle sohbeti olmasına rağmen, yaşamı boyunca kendisine ilk aydınlığı veren kişi olarak Şeyh Şekkaz'dan "Tasavvuf yolunda karşılaştığım en yüce kimseydi..." diye bahsedecektir.

Yoluna, Şeyh Lahmi, Şeyh Ureyni, Şeyh Martili gibi dönemin çok değerli âlimleri ile yaptığı sohbetlerle devam ederek, daha çocuk denilecek yaşta, İslam'ı bir ilim edasıyla anlamaya ve yavaş yavaş kitlelere anlatmaya başladı.

Başta yaptığı Fas seyahati olmak üzere, birçok seyahati ile büyük ün kazanmaya başladı. Ünü artıkça

kitleler üzerindeki etkisi de arttığından, düşmanları da arttı. Konya'da evlendi ve bir süre burada yaşadı, büyük hürmet gördü.

1199 senesinde ilk defa hac görevini yerine getirmek için Mekke'ye gitti. Orada El-Kassar (Yunus İbni Ebi'l-Hüseyn el-Haşimi el-Abbasi el-Kassar) isimli bir şahısla tanıştı ve sohbetler etti. Bu onun için yeni bilgiler demektir. Hacdan Mağrib ve Becaye seyahatlerinin ardından tekrar Mekke'ye döndü ve *Ruhu'l-Kuds* ile *Tacu'r-Rasul* adlı eserlerini yazdı. Bu iki eseri tamamladıktan sonra 1204 senesinde Medine, Musul ve Bağdat'ı içeren bir seyahati oldu. Bu oldukça verimli bir seyahattir. Musul'da, *Et-Tenezzülatu'l-Musuliyye*'yi yazıp daha sonra Konya'da yazacağı *Risaletü'l-Envar*'ın ilk notlarını hazırladı.

Arabi'nin düşüncesinin oluşumunda iki tür temelden beslendiğini söyleyebiliriz. Bunlar; İslami olanlar ve İslami olmayanlar olarak ikiye ayrılırlar. İslami olan ve Arabi'ye düşünsel besin kaynağı olan kaynaklar; Kur'an-ı Kerim, sünnet, Hallac, Bayezid gibi sufiler, sohbet ettiği şeyhler, zahitler, skolastik kelamcılar, İran'ın İbni Sina gibi yeni Eflatuncu Aristocularıdır. İslami olmayan kaynaklar ise; Helenistik felsefe, Philo'nun felsefesi ve Stoacılarıdır.

Seyahatlerine ve İslam'ı anlatmaya devam eden İbni Arabi hakkında, Mısır'da olduğu bir sırada, yazdığı önemli eserlerinden birisi olan *Fütûhât-ı Mekkiyye*'deki

bazı sözleri nedeniyle Mısır uleması tarafından idam fetvası çıkar ve Arabi orayı terk eder.

İlerleyen yaşında, 1220 yılında Şam'a yerleşen ve zaman zaman seyahatlerine devam eden Muhyiddin İbni Arabi, özellikle dilin ve sözcüklerin yetersizliği nedeniyle kimi kavramların yeterince anlatılamayacağı ve bu nedenle çoğu söylenenin İslam'ın gerçekliğini tam anlamı ile yansıtmadığını anlatarak, bu konuda kendi söyleminin de dar anlamda gelişmekte olduğunu söyler. Bu nedendir ki metafizik onun için önemli olmuştur. Ancak hayatı boyunca aleyhinde 238 adet fetva çıkarılır. Bu fetvaların neredeyse hepsi, İslami ve hukuki değildir. Hakkında yayımlanan ölüm ya da yargılama fetvalarının tümü, konjonktürel ve siyasidir. Dönemin şeriatla yönetilen bölgelerinin idarecileri, İslam'ın sorgulanmasını, yönetimlerinin zafiyetlerini ortaya çıkaracağı endişesi ile kabul etmiyorlardı. Bu nedenle de çağının en güçlü eleştirilerini getiren Muhyiddin İbni Arabi, her dönemin aydınları gibi, fetvalarla uğraştı.

Arabi'nin *Fusus* adlı eseri yine kendi döneminde en çok konuşulan ve en büyük yankıları uyandıran eserlerinden birisi olmuştur. Bu eseri Arabi, rüyasında İslam Peygamberi Hz. Muhammed'i görerek onun ümmetine rüyasında gördüklerini aktarmak için yazmıştır. Arabi'nin tüm yaşamı kendi dönemini sarsan ve değiştiren bir yankılar dönemidir.

Muhyiddin İbni Arabi, 1239 yılında Şam'da öldü. Kabri Şam şehri dışında Kasiyun Dağı eteğindedir. 1516 yılında Osmanlı Devleti Padişahı I. Selim, Şam'ı Osmanlı toprağı yaptığında oraya türbe, cami inşa ettirmiştir. Türbenin kubbesinde İbni Arabi'nin kendisine ait olduğu söylenen, *"Bütün yüzyıllar yetiştirdikleri büyük insanlarla tanınır, benden sonraki yüzyıllar benimle anılacak..."* beyti yazılıdır.

Arabi'nin kendini kutsallaştırması

Muhyiddin İbni Arabi'nin kutsallaştırılmasının başlıca nedeni yaşamının efsanevi olmasıdır. Bazen Cebrail, bazen Hz. Muhammed ve bazen de Allah ile vasıtasız olarak görüşebildiğini iddia eden (!) bir sufidir. Ona göre eserleri, Cebrail tarafından Peygamber'e indirilmiş Kuran-ı Kerim gibi, bir melek aracılığı ile bazen de bizzat Peygamber tarafından ya da aracısız bir şekilde Allah tarafından rüyalarında kendisine aktarılmıştır! Bir anlatısında, Hz. Muhammed ile görüşme yaptıktan sonra hadis ilmi ile meşgul olmaya başladığını aktarır:

“İlk halvetlerimden birinde Hz. Muhammed'in ‘Bana sınıksız tutun kurtulursun’ buyurması ile hadislerin anlamları konusunda ilim yapmaya başladım. Daha sonrasında Hz. Peygamber elinde bir

kitapla zuhur etti ve 'Bu elimdeki, hikmetlerin yuvalarını gösteren bir kitaptır, bunu al ve faydalanacak kimselere açlıkla' dedi.'

Gerek kendisini kutsallaştırması, gerekse yazdıklarındaki derin anlam ve gizem, o ve eserleri üzerindeki merak ve araştırmaları günümüze kadar taşımıştır.

Muhyiddin Arabi'nin üzerine yapılan ilk akademik çalışma Miguel Asin Palacios'ın *La Escatologia musulmana en la Divina Comedia* adlı eseridir. 1919'da Madrid'de basılmıştır. Miguel Asin Palacios, Arabi hakkında ikinci eseri olan *El Islam cristianizado. Estudio del sufismo a través de las obras de Abenarabi de Murcia* adlı kitabını ise 1931'de yine Madrid'de yayımlar.

Miguel Asin Palacios dışında Louis Massignon, Henri Corbin, Toshihiko Izutsu, James Morris, William Chittick, Michel Chodkiewicz gibi bilim insanları tasavvuf ve Ekber öğretisi üzerine çalışmalar yapmışlardır. Türkiyede ise bu alandaki en derin çalışma kuşkusuz, Kâzım Yıldırım, Prof. Dr. Mahmut Erol Kılıç, Prof. Dr. Mustafa Tahralı ve Prof. Dr. Ekrem Demirli tarafından yapılmıştır. Ayrıca Arabi öğretisi üzerine bugüne kadar yüzlerce yayın, akademik çalışma yapılmış, konferanslar düzenlenmiş ve kitaplar yayımlanmıştır.

İbni Arabi yaklaşık 350 eserin yazarı olduğu halde, iki önemli eseri, *Fusus'ul-Hikem* ve *Fütûhât-ı Mekkiyye* boyut bakımından dikkat çekici bir şekilde farklıdır.

Fusus yaklaşık 150 sayfayken *Fütûhât* ciltlerce yer kaplayan, 560 bölümden oluşan olağanüstü bir eserdir. *Fusus* Kuran-ı Kerim'den Nuh, Musa, İbrahim gibi çeşitli şahsiyetler üzerine yorumlar içeren kısa ve öz bir derleme iken, *Fütûhât* daha çok peygamberlik, makamlar, ilahi isimler, sufi pratikleri, çeşitli kavramların anlatımı ve yorum üzerine geniş kapsamlı konuların detaylıca incelenmesini içeren dev bir eserdir.

Arabi onlarca eser bırakmış olup, *Fütûhât-ı Mekkiyye*, *Fusus'ul-Hikem*, *Kitabu'l-Esfar*, *Kitabuş-Şevahid*, *eş-Şeceretü'n-Nu'mâniyye* en önemli eserlerindedir. Tüm eserleri arasında en değerli eseri olarak kabul edilen *Fütûhât-ı Mekkiyye* kitabının, kendi elyazısı ile olan nüshası, Türk-İslam Eserleri Müzesi'ndedir.

Akademiler dışında “The Muhyiddin Arabi Society” gibi bağımsız bazı dernekler de süreli ve süresiz yayınlarıyla Arabi öğretilerini yaymaktadırlar. Bugün dahi, merakla araştırılan, araştırıldıkça derinlerde yeni bulgulara rastlanabilen ender filozoflardan olan Arabi, kendi sözünde de dediği gibi, her dönemde kendisinden bahsedilen bir düşünürdür.

*“Bazen,
açıklamana izin
verilmeyen
sırların nurları
sana sönük
halde görünür.”*

Vahdet-i Vücut öğretisi

Muhyiddin İbni Arabi, öğrenme ve öğretme sürecini aklın algısına dayandırmakla, dönemin birçok koşulsuz kabulünü tartışmaya açan, çoğu zaman ya kendisine inanan yenilikçi kitlelerle ya da bu eleştirilerin zamanın ilerisinde olduğunun ve değerli olduğunun ayırdına varmadan kendisini yargılayan hatta çok ağır saldırılarda bulunan kitlelerle karşılaşmıştır. Öte yandan Arabi, klasik metafizik düşüncenin en önemli düşünürlerindendir. Öğretileri sadece kendi dönemi ile sınırlı kalmayıp, kendisinden sonra da, her çağda tartışılmıştır.

Muhyiddin İbni Arabi, Vahdet-i Vücut (Varlık Birliği) kavramının en önemli sözcüsüdür. Kendinden sonra gelen ve Arabi'nin öğretisini takip eden sufiler, Arabi'nin lakabı olan Ekber (Şeyh-i Ekber) sıfatını kullanırlar. Kendilerine Ekber-i Sufiler derler.

Arabi'ye göre Varlık, mutlak vücuttur. Göreceli olarak anıldığında Varlık evrenin kendisi, ezeli olarak anılınca Varlık Allah'ın kendisidir. Öz olarak anılırsa Varlık, kişidir ve kişiye özü yansıtmış ise Varlık, vücuttur. Ona göre kişi ve eylem aynı şeydir. Vahdet-i Vücut, Arabi sonrasında da büyük önem kazanarak tartışılrsa da öğretiyi İbni Arabi üzerinden izlemek yerinde olur.

Tasavvufta Vahdet-i Vücut, Yaradan'la yaratılanın tek bir kaynaktan geldiğini ve bir olduklarını savunan felsefedir. Arabi'ye göre, kendiliğinden var olan varlık birdir. Bu varlık Allah'ın varlığının kendisidir. Allah ezelidir, değişim, artma, azalma gibi hiçbir fiili yoktur. Allah, asla değişikliğe uğramaksızın oluşmuştur. Tasavvuf bunu tezahür ve tecelli sözcükleri ile açıklar. Bu felsefede tüm evren ve içindeki her şeyin Allah'ın varlığı ile ayakta durduğu savunulur. Allah değişmez ancak O'nun yarattığı evren ve içindeki her şey için değişim kaçınılmazdır.

İçinde farklılıklar ve değişme barındıran tüm evren ve içindeki canlı ve cansız her unsur, ancak O'nun varlığı ile ayakta durmaktadır.

Vahdet-i Vücut felsefesi, yaratılışın amacını "Gizli bir hazine idim, bilinmeyi istedim" ifadesi üzerine kurular ve tüm evrenin Allah'ın yansıması olduğunu, bu nedenle de Yaradan ile yaratılanın aynı kaynaktan oluştuğu şeklinde ifade eder.

Nefsini terbiye eden insan, bu tasavvuf felsefesi ve Arabî'ye göre, şeriat (Kuran'daki ayetlere, Hz. Muhammed'in sözlerine dayanan kurallar), tarikat (Allah'a ulaşma ve O'nu tanıma, anlama yollarından her biri), marifet (hüner ve bilgi) ve hakikat (Allah'ı bilmemizi sağlayacak gerçek) kapılarından sırası ile geçer ve en sonunda Allah ile olur, Allah'a döner, Yaradan ile yaratılanın bir aradalığına dönüşür.

Yani tasavvufta Vahdet-i Vücut'un tanımladığı şeye, Yaradan'la yaratılanın tek bir kaynaktan geldiği noktaya döner ve bir olur. Burada bahsedilen, Hallac-ı Mansur ve Seyyid Nesimi'yi ölüme götüren "Ene-l Hak" sözünün doğru yansımasıdır.

"Vahdet-i Vücut" felsefesinin en büyük sözcüsü olan Muhyiddin İbni Arabi'nin eserlerinde "Ene-l Hak" tam olarak bu sözcüklerle ifade edilmez. İfadeyi ilk kullanan, İbni Arabi'nin öğrencisi olan Sadreddin Konevi'dir.

"En-el Hak" ifadesi ile Allah dostları, kendi dönemlerinde, dinden çıkmakla, sapkınlıkla ve şirkle suçlanmışlar ve öldürülmüşlerdir. Bu nedenle öldürülen Hallac-ı Mansur, ölüm anında şu sözleri söyler:

"Ya Rabbi canımı alan bu kullarını bağışla; çünkü onlar senin bana gösterdiğin sırlarından haberdar değiller, senin bana gösterdiklerini onlar göremezler bilemezler."

Bu inancın ilk ve en büyük İslam filozofu Muhyiddin İbni Arabi iken, en büyük temsilcileri ise Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre ve Niyazi-i Mısri gibi düşünürlerdir.

Muhyiddin İbni Arabi'nin kendisinden doğrudan ders veya ikinci kuşak olarak ilham alan birçok sufi bu tasavvuf felsefesini Asya, Ortadoğu ve hatta Kuzey ve Güney Afrika'ya kadar yayarlar. Arabi öğretilerinin akademik düzeyde ve sistematik bir şekilde araştırmaları ilk olarak Batı dünyasında başlamıştır.